

Ammattikorkeakouluopintoihin valmentavan matkassa – miksi, mikä, miten ja minne?

Milla Laasonen

Projektipäällikkö, Kulttuurituottaja (YAMK)
Metropolia ammattikorkeakoulu
milla.laasonen@metropolia.fi

Jussi Linkola

Projektituunnittelija, Medianomi AMK
Metropolia Ammattikorkeakoulu
jussi.linkola@metropolia.fi

Riitta Metsänen

Yliopettaja, FT
HAMK ammatillinen opettajakorkeakoulu
riitta.metsanen@hamk.fi

Birgitta Nenonen-Andersson

Matematiikan lehtori, FM
Metropolia ammattikorkeakoulu
birgitta.nenonen-andersson@metropolia.fi

Vesa Parkkonen

Opinto-ohjauksen lehtori, KTM
HAMK ammatillinen opettajakorkeakoulu
vesa.parkkonen@hamk.fi

Elena Wernick

Opettajakoordinaattori, FM
Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy, Kulttuuri ja luova ala, Voimaa-hanke
elena.wernick@metropolia.fi

Maahanmuuttajia opiskelee suomalaisissa korkeakouluissa suhteellisen vähän verrattuna heidän prosentuaaliseen osuuteensa väestöstä. Maahanmuuttajilla tarkoitetaan tässä yhteydessä henkilöitä, jotka pysyväisluonteisesti asuvat Suomessa. Korkeasti koulutetutkin maahanmuuttajat ovat työttöminä tai tekevät töitä, jotka eivät vastaa heidän osaamistaan ja koulutustaastaansa. Tämä asia on tiedostettu laajasti, ja ammattikorkeakoululakiin tulikin vuoden 2010 alussa suositus siitä, että korkeakoulut järjestäisivät valmentavaa koulutusta maahanmuuttajataustaisille.

Valmentavan koulutuksen lähtökohdiana sovelletaan sosiaalipedagogiikan viitekehystä, jossa korostetaan koulutuksen tavoitteina yksilöiden ja ryhmien yhteiskuntaan osallistamista aktiivisina kansalaisina. Maahanmuuttajia tuetaan ja kannustetaan ottamaan vastuuta omasta elämästään ja osallistumaan yhteiskuntaan. Oppimisprosessissa korostetaan omaa vastuullisuutta ja dialogia (Hämäläinen & Kurki, 1997, pp. 48-49). Kriittisen pedagogiikan (Freire, 2005, pp. 85-89) ydinkäsitteitä ovat tiedostaminen ja muutos. Tilanteensa tiedostamalla yksilö voi lähteä myös muutoksen tielle. Yksilön tai ryhmän omasta sosiokulttuurisesta ympäristöstä ja todellisuudesta nousevat tarpeet ja kiinnostukset vievät myös oppimisprosessia eteenpäin.

Mikä valmentava?

Maahanmuuttajien ammattikorkeakouluopintoihin valmentavan koulutuksen tavoitteena

on antaa maahanmuuttajataustaiselle opiskelijoille valmiuksia opiskella ammattikorkeakoulussa, sekä arvioida ja päivittää heidän aikaisemmin hankkimaansa osaamista. Valmentavan koulutuksen avulla pyritään parantamaan maahanmuuttajataustaisten hakijoiden mahdollisuuksia päästä opiskelemaan ammattikorkeakoulujen tutkintotavoitteisiin koulutusohjelmiin sekä lisäämään heidän mahdollisuuksiaan työllistyä ja tätä kautta integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan aktiivisina kansalaisina.

Ammattikorkeakouluopintoihin valmentavassa koulutuksessa kehitettävät valmiudet liittyvät esimerkiksi suomen kielen taitoon, opiskelu- ja vuorovaikutustaitoihin sekä kunkin valmennusjaksolle osallistuvan kiinnostuksen kohteena olevan opintoalan vaatimiin taitoihin ja tietoihin.

VOIMAA-projektin yhtenä tavoitteena oli maahanmuuttajien ammattikorkeakoulutuksen mahdollisuuksien lisääminen. Pilottitoteutukset toteutettiin lukuvuoden 2010-2011 aikana Hämeen ammattikorkeakoulussa koulutusohjelmien yhteistoteutuksena ja Metropoliasa kahtena erillisenä alakohtaisena toteutuksena, toinen kulttuurin ja luovan alalla, toinen tieto- ja viestintäteknologia-alalla. Valmennusjaksojen laajuudet olivat 25-30 opintopistettä ja ne kestivät viidestä kuukaudesta puoleen vuoteen. Toteutukset sisälsivät kaikille yhteisiä opintoja, eriytyviä ja alakohtaisia opintoja.

Valmentavan koulutuksen suunnittelu tapahtui ammattikorkeakouluissa yhteistyössä koulutusohjelmien opettajien kanssa. Opetus- ja toteutussuunnitelmien kehittämistyö aloitettiin noin

vuosi ennen pilottijaksojen alkua. Opetussuunnitelmien kehittämisellä aloitettu yhteistyö sitoutti samalla opettajia ala-kohtaiseen valmentavaan koulutuksen toteutuksiin ja vastuisiin. Tärkeä osa orientaatiota oli henkilökohtaisten opintosuunnitelmien laatiminen. Käytännössä tämä tarkoitti valmentavan opetussuunnitelman osaamistavoitteiden läpikäyntiä opiskelijan omien oppimistavoitteiden näkökulmasta.

Viranomaisyhteistö ja etuudet

Valmentavan koulutuksen asema koulutusjärjestelmässä on vielä jäsentymässä. Tämän hetkisen lainsäädännön puitteissa valmentavan koulutuksen ajalta ei ole mahdollista saada opintotukea. Yhteistyön työvoimaviranomaisten kanssa on oltava tiivistä, koska selkeä tiedottaminen valmennusta koskevista etuuksista on tärkeää opiskelijarekrytoinnissa. Puolen vuoden mittaiseen koulutukseen sitoutuminen on vaikeaa ilman mielekkäitä tavoitteita ja opintososiaalisia etuuksia, koska työmahdollisuudet ja muu opiskelu menevät helposti tuettoman valmentavan koulutuksen edelle.

Suomessa kotoutumiskoulutukseen hakeudutaan työvoimatoimistojen kautta. Työvoimatoimistojen kautta on siksi mahdollista löytää riittävän kielitaidon hankkineita kotoutumisprosessinsa loppuvaiheessa olevia ja ammatillisia opintoja suunnittelevia henkilöitä. Samoin ilman koulutuspaikkaa jääneet nuoret ovat tavoitettavissa työvoimatoimistojen nuorisotiimin kautta. Työ- ja elinkeinotoimistot ovat siis tärkeä yhteistyötaho valmentavaa koulutusta ajatellen.

Opiskelijavalinnat

Opiskelijavalinnassa tulisi painottaa motivaatiota ammattikorkeakoulututkinnon hankkimiseen ja asiantuntijaksi kehittymiseen sekä valmiuksia vieraalla kielellä opiskeluun. Lisäksi opiskelijoiksi valittavien on perusteltua olla hakukelpoisia korkeakouluopintoihin. Pilottitoteutuksissa koulutuksen suorittaneille ei kuitenkaan automaattisesti tarjottu opiskelupaikkaa ammattikorkeakoulussa, vaan heidän on hakeuduttava ammattikorkeakoulun opiskelijoiksi yhteyshaun kautta. Hakukelpoisuusasiat onkin hyvä tiedostaa valmentavan alkaessa, toisen asteen tai lukion todistuksella ei pääse opiskelemaan Suomessa, jos sillä ei pääse opiskelemaan omassa kotimaassakaan.

Ohjaus ja pedagogiset valinnat

Maahanmuuttajaopiskelijalle suomalainen yhteiskunta, työelämä tai koulutusmaailma omine pelisääntöineen ja lainalaisuuksineen voi olla vieras. Ohjauksessa voidaan pyrkiä luomaan heidän lähtökohdistaan katsottuna mahdollisimman realistinen pohja analysoida ja peilata omaa osaamistaan ja omia tulevaisuuden toiveitaan heitä ympäröivään todellisuuteen. Valmentavien opintojen suunnittelussa pidettiin tärkeänä valmentaa opiskelijoita ammattikorkeakoulun opiskelutyyliin ja opettaa tähän soveltuvia oppimistekniikoita ja työskentelytapoja. Korkeakouluopiskelutaitoja kartutettiin tutustumalla ammattikorkeakoulun työskentelytapoihin ja toimintakulttuuriin.

Käytännössä opetusta rajoittivat opiskelijoiden tasoerot. Ryhmät ovat myös olleet suomen kielen taidoiltaan hyvin heterogeenisiä, mikä on vaikuttanut myös muiden aineiden opiskeluun. Opettajan kannalta heterogeenisen ryhmän opettaminen on tasapainoilua, jossa opiskelumotivaation ylläpitämiseksi pitäisi kaikille opiskelijoille antaa sopivia haasteita.

Ohjauksen rooli korostuu siksi, että koulutus avaa ikkunan ammattikorkeakouluopintoihin ja opiskelija saattaa ensimmäistä kertaa haastaa itsensä suomalaisen ammattikorkeakoulun oppimisympäristöissä. Opiskelijoilla on näin mahdollisuus peilata itseään oppijoina, tiedon prosessoijina, pohtia omaa oppimistyyliään ja konkretisoida opiskelupolkuaan ja mahdollista ammatinvalintaansa. Tätä artikkelia kirjoitettaessa näiden syrjäytymisvaarassa olevia nuoria arvioitiin olevan 60000. Pitäisikö ammattikorkeakoulun ohjauksen yleensäkin siis ulottua laajemmalle ja tarkastelukulman ammattikorkeakouluun opiskelemaan valittujen nuorten opiskelusekä työtulevaisuus suunnitelmien suhteen kasvaa?

Työelämäntuntemus auttaa opiskelijaa saamaan realistisen kuvan alasta, jonka opiskelupaikkaa hän tavoittelee. Näkemys siitä, millaista työtä opintojen jälkeen haluaisi tehdä, auttaa motivoitumaan ja suunnittelemaan tavoitteenmukaista opintopolkua. Työharjoittelu on perinteisesti ollut iso osa pakollisia opintoja ammattikorkeakoulussa. Valmentavien opintojen aikana voidaan tutustuttaa työharjoittelun periaatteisiin. Arvokkaan lisän tuovat ammattikorkeakoulujen alumnit, jotka voivat kertoa ai-toja työelämäkokemuksiaan valmennettaville.

Maahanmuuttajien ohjauksen kehittyminen on jokaisessa pilottiin osallistuneessa toimintayksikössä saanut hyvän lähtökohdan valmentavan koulutuksen edelleen kehittämiseen.

Suomenkielen opetus

A MK-opintoihin valmentavan koulutuksen suomen kielen opetuksen pitäisi olla rakenteeltaan, opetusmenetelmiltään ja sisällöiltään ammattikorkeakoulun suomen kielen ja viestinnän kurssin kaltaisia. S2-tyyppisestä, rakenne- ja kielioppikeskeisestä opetuksesta pitää siirtyä ammattiin suuntaavaan ja integroituun opetukseen, jolloin opiskelijan motivaatio ja kiinnostus ammattialan aiheisiin edistää intensiivistä oppimista. Opiskelijan tulisi tutustua alansa kirjallisen ja suullisen asiantuntijaviestinnän peruskäytäntöihin ja normeihin. On tärkeää opetella refleктоimaan oppimistaan ja jäsentämään tietojaan suomen kielellä. Pitää oppia myös osoittamaan oppimistaan opiskelutilanteiden edellyttämällä teksteillä ja esityksillä. Tiedon hankinnan, jäsentelyn ja jakamisen prosessit pitää oppia hallitsemaan. Lisäksi pitää harjoitella ja oppia tarkoituksenmukaista viestintää ja toimimista erilaisissa opiskeluun liittyvissä vuorovaikutustilanteissa.

Opiskelu ja oman oppimisen osoittaminen suomalaisessa ammattikorkeakoulussa perustuu kirjoittamiseen ja raportointiin, siksi valmentavan koulutuksen suomen kielen opintojen pitää kehittää tekstin tuottamista, mikä on vieraskielisille henkilöille erityisen vaikeata. Valmentavan koulutuksen suomen kielen opinnoissa pitää käydä läpi asiakirjoittamisen tekstimalleja ja opiskelutekstilajeja sekä kielenhuollon keskeisiä kysymyksiä. Ammattialan liitty-

vien ja sisällöllisesti kiinnostavien tekstien referointi, suullisten esitysten tekeminen, erityyppisten esseiden, tenttivas- tausten, tiedotteiden, raporttien ja oppimis- ja luentopäiväkirjojen kirjoittaminen motivoivat opiskelijaa sekä antava juuri valintatilaisuudessa ja opiskelussa tarvittavia taitoja.

Olennaista on myös ohjata opiskelijoita itsenäiseen, pitkäjänteiseen kielitaidon eri alueiden harjoittamiseen. Verkossa on runsaasti itsenäiseen kielen opiskeluun tarkoitettuja oppimateriaaleja, joiden käyttö on hyvä omaksua. Opiskelijat, joilla on hyvät oppimisvalmiudet, hyötyvät tavoitteellisesta ammatillisen kielitaidon kehittämisen ja itseopiskelun ohjauksesta. Tällaisen itsenäisen opiskelun ohjauksetäntöjä olisi mahdollista kehittää.

Opettajien perehdytys ja yhteistyö

Kielelliset haasteet saattavat joskus toimia oppimisen ja jopa opetuksenkin esteenä. Osa opiskelijoista turhautuu, pitäen opetettua asiaa liian yksinkertaisena tai siitä kumpua- vaa keskustelua pinnallisena. Toisille keskustelussa mukana pysyminen oli erityisen haastavaa ja näissä tilanteissa saattoi näiden opiskelijoiden keskuudessa havaita myös turhautumisen ja jopa epätoivonkin hetkiä.

Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden opettaminen edellyttää opettajilta erityisosaamista. Ennen valmentavaa koulutusta on tärkeää järjestää kaikille valmentavan opettajille perehdytys, jossa käydään läpi muun muassa kotoutumisen, monikulttuurisuuden ja monimuotoisuuden perusteet sekä opiskelijoiden puutteellisen kielitaidon muka-

naan tuomat haasteet. Opettajien olisi hyvä saada valmiuksia opetuksen suunnitteluun maahanmuuttajataustaisen opiskelijaryhmän näkökulmasta ja miettiä ennalta mahdollisia ratkaisumalleja eri tilanteisiin. Opettajien antama vuorovaikutuksellinen tuki ja ohjaus maahanmuuttajaopiskelijoille edistää sopeutumista suomalaiseen opiskelukulttuuriin ja ennaltaehkäisee opiskelun keskeyttämistä.

Onnistunut valmentavan koulutuksen suunnittelu ja toteuttaminen edellyttää opettajien välistä yhteistyötä, jatkuvaa yhteydenpitoa ja yhteistä koordina- tionia. Merkittävää on myös, että ammattikorkeakoulu tukee uudenlaisen koulutuksen kehittämistyötä resursseja myöntämällä niin itse valmennusjaksojen luomiseen kuin niiden opetustyöhön osallistuvien henkilökohtaisen osaamisen kehittämiseen.

Kokemuksia

Toteutuneiden valmennusjaksojen kokemuksissa on yhteneväisiä piirteitä. Ne kertovat valmennukseen osallistuneiden avautuneesta ymmärryksestä suomalaiseen ammattikorkeakoulujärjestelmään ja suomalaiseen oppimiskäsitykseen, eri alojen tutkintoihin johtavien koulutusten opiskelutavoista ja ammattikuvista, yhtä lailla kuin yksilötasolla keskenään hyvin eritasoisen joukon ohjauksen ja tuen tarpeesta.

Suomalaisen kouluperinteen ulkopuolelta tulevat tarvitsevat perehdytyksen suomalaiseen ammattikorkeakoulujärjestelmään ja yhteishakumenetelmään. Valmennettavat tarvitsevat myös aikaa ohjaukseen, niin ryhmässä kuin yksilötasolla. Ohjauksella opiskelijat si-

toutetaan koulutukseen sekä autetaan heitä hahmottamaan niin koulutuksen tarjoamat mahdollisuudet kuin heihin itseensä kohdistuvat odotukset.

Valmennusjaksolla on hyvä keskittyä osallistujien ryhmäytymisen onnistumiseen, koska ryhmän ilmapiiri vaikuttaa opiskelijoiden sitoutumiseen. Valmennusjaksoon sitouttaminen vaatii koulutuksen alussa runsaasti yksilö- ja ryhmäohjausta. Kun työskentelyilmapiiri on kannustava ja ryhmässä kaikki toimivat tasa-arvoisina oppijoina, opiskelijat myös auttavat toinen toisiaan ja käsittelevät yhdessä muun muassa kielellisesti vaikeita kokonaisuuksia. Myöhemmin olennaiseksi nousee opiskelijoiden ohjaus itsenäiseen, pitkäjänteiseen oppimiseen, suomalaisissa ammattikorkeakouluopinnoissa ja työelämässä tarvittavien kieli- ja tietoteknisten taitojen harjoittamiseen. Valmennusjaksolla on tärkeää kirkastaa omat opiskelutavoitteet, mutta samalla myös pidemmälle ulottuvien opiskelutavoitteiden laatiminen aina pitkälle tulevaisuuteen, uraohjaukseen saakka.

Opiskelijat, joilla on hyvät oppimisvalmiudet, hyötyvät tavoitteellisesta ammatillisen kielitaidon kehittämisen ja itseopiskelun ohjauksesta. Suomalaiseen oppimiskäsitykseen kuuluva ”aktiivinen oppija” omine sisällöntuottamisineen voi olla opiskelijalle uusi ilmiö. Yksi käytännössä hyväksi havaituista menetelmistä oli opetuksenseurantajakso, jonka aikana opiskelijat pääsivät seuraamaan itseään kiinnostavan alan opetusta käytännössä. Sisällöt avautuivat käytännön tilanteissa paremmin, ja moni opiskelija löysikin itseään kiinnostavimman alan seurantajakson kautta.

Kehitysehdotuksena voisikin ajatella myös tutkinto-ohjelmien osaamisperusteisten opetussuunnitelmien selkokielistämistä, jolloin ne palvelisivat paremmin eri kieli- ja kohderyhmiä.

Miltä tulevaisuus näyttää?

Ammattikorkeakoululakiin on kirjattu suositus korkeakouluille valmentavien opintojen järjestämisestä, mutta toistaiseksi erillisrahoi- tusta näiden toteuttamiseksi ei ole saatavilla. Siksi onkin oleellista kysyä, onko maahanmuuttajille suunnattujen ammattikorkeakouluopintoihin valmentavien koulutusten vain korkeakoulujen oman kiinnostuksen ja tarpeen tunnistamisen varassa.

Valmentava koulutus on tärkeä siirtymävaiheen keino maahanmuuttajille päästä ammattikorkeakouluopintojen piiriin. Tällainen siirtymävaiheen koulutus tukee maahanmuuttajien opiskeluvaiheita, erityisesti kieli- ja opiskelutaitoja. Tullakseen osallistuvaksi kansalaiseksi yhteiskunnassa maahanmuuttajien integraatiota yhteiskuntaan voitaisiin helpottaa eri tavoin koulutuksessa ja työelämässä. Ei ole kenenkään etu rakentaa liian korkeita kynnyksiä korkeakouluihin pääsemiseksi.

Hakuvaiheeseen ulottuva aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) menetelmät saattaisivat olla ratkaisuna pitkään Suomessa asuneiden maahanmuuttajataustaisten korkeakoulukynnyksen ylittämiseen.

Puolen vuoden koulutuksen aikana voi saada perustaitoja, mutta ammattikorkeakouluopintoihin pääsy edellyttää hyvin paljon itsenäistä valmistautumista.

ta, laajaa yhteiskunnan ymmärtämistä ja alan tuntemusta, mikä on maahanmuuttajalle, varsinkin hyvin erilaisesta yhteiskunnasta tulevalle ja lyhyen ajan maassa asuneelle suuri haaste.

Maahanmuuttajataustaiset opiskelijat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, jossa yksilölliset perehdytystarpeet vaihtelevat suuresti. Valmentavan koulutuksen opetussuunnitelman pitää olla joustava ja suuntaa antava kokonaisuus, jossa on runsaasti tilaa toteutuksen eriyttämiseen.

Valmentavan koulutuksen ei tulisi korvata kotoutumiskoulutusta eikä tarjota samoja sisältöjä. Maahanmuuttajataustaisilla henkilöillä on usein realistista ammattivalintaa varten riittämättömät tiedot eri ammattien todellisista työnkuvista ja työvaatimuksista.

Ammattikorkeakoulun itsenäinen, oppijakeskeinen opiskelu on useimmille myös tuntematonta. Opiskelutaitojen opetus, ammattivalinnan ohjaus ja itse-tuntemuksen lisääminen sekä opiskelijaa kiinnostavien tutkintojen opiskeluun sekä työhön tutustuminen on siksi perusteltua sisällyttää valmentavan koulutuksen opetussuunnitelmaan.

Ammattikorkeakoulujen on myös tutkittava ja kehitettävä yhteisesti sovittuja mekanismeja, joilla mahdollistetaan valmennettaviin opintoihin osallistuneiden pääsy varsinaiseen tutkintoon johtavaan koulutukseen.

Hyödyt valmentavaan koulutukseen osallistumisesta jäävät osallistujille puolitiehen, mikäli valmennus ei ole kiinteässä yhteydessä tutkintoon johtavaan koulutukseen pyrkimiseen. Ratkaistavana on esimerkiksi, olisiko valmentavan

jakson aikana suoritettavat opinnot hyväksiluettavissa osaksi varsinaista tutkintoa, vai miten varmistetaan se, ettei valmennusjakso vain tuo noin puolta vuotta lisää opiskeluaikaa tutkintokoulutukseen.

Haku valmentavaan koulutukseen voisi sijoittua luontevasti yhteishaun yhteyteen, jolloin hakija voisi samalla kertoa ilmoittautua valmentavaan koulutukseen, jos tutkinto-opiskelupaikka ei järjesty.

Koulutuksen ollessa juuri ammattikorkeakouluopintoihin valmentavaa, korostuvat koulutuksen verkostojen ohella myös eri alojen ammatilliset verkostot. Tämän päivän taloudellisessa tilanteessa varsinaistenkin opiskelijoiden on joillakin aloilla erittäin haasteellista suorittaa omaa opiskeluun liittyvää harjoittelujaksoaan. Maahanmuuttajille suunnatun ja vasta ammattikorkeakouluopintoihin valmentavan koulutuksen harjoittelupaikkojen saaminen saattaa vaikuttaa toivottomalta. Yrityksissä ja yhteisöissä ei välttämättä ymmärretä hyötyä, eikä sitä nähdä mahdollisuutena. Tämä tulee olemaan jatkossakin haaste valmentavien koulutusten osalta.

Lähteet

- Freire, P. (2005). *Sorrettujen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Hämäläinen, J., & Kurki, L. (1997). *Sosiaalipedagogiikka*. Porvoo: WSOY.